
SLOVENSKÁ OTÁZKA NA PRELOME 19. A 20. STOROČIA

LUBOMÍR LIPTÁK

V posledných rokoch je módne začínať historické úvahy upozornením, že až do znebazostúpenia autora sa skúmaným problémom nikto nezaoberal, prípadne ak áno, tak nedostatočne, ak dostatočne, tak nesprávne. Niekedy je to iba doklad malej sčítanosti a znalostí autora, v horšom prípade snaha dávno známe a publikované skutočnosti vydávať za svoj objav. Práve pri skúmaní slovenskej otázky na prelome storočí by bol takýto prístup nezodpovedný a arogantný, nielen voči aktérom toho obdobia, ale aj voči historikom a publicistom nasledujúcich desaťročí. Tí si vždy boli vedomí, že pred prvou svetovou vojnou sa odohralo niečo vážne a prelomové; skúmali a hodnotili veľké hospodárske a sociálne premeny, prival nových myšlienok, nádejí i nebezpečenstiev. Súčasníci i neskorší bádatelia rozpoznavali, že do popredia nastupuje národnostná a sociálna otázka, sekularizácia spoločnosti, ústup tradičných tried a elít a bolestivý zrod nových. Aj keď sa v knihách a článkoch nepoužíval vždy termín slovenská otázka, zvyčajne bola reč práve o nej.

Úvahy o slovenskej otázke vyžadujú vyjasniť si termíny, ktoré používame. Podľa *Krátkeho slovníka slovenského jazyka* prídavné meno „slovenský“ je odvodené nielen od podstatného mena Slovákov, ale aj Slovensko. Vyjadruje teda princíp nacionálny, ale aj teritoriálny. Na túto jednoduchú, „slovníkovú“ pravdu sa niekedy zabúda. Väčšia zhoda je o druhej časti termínu. Slovo „otázka“ je definované ako „vec, ktorú treba riešiť“. Takýto aktívny prístup k slovenskej otázke, ako k niečomu naliehavému, neodkladnému, výzve k činu bol charakteristický tak pre súčasníkov, ako aj pre neskorších historikov a publicistov. Menej je pre našu tému vhodný dodatok k termínu „otázka“ v nami citovanom slovníku, kde sa označuje ako „(menší) problém“. V skutočnosti to bol problém veľký, a to nielen svojou naliehavosťou a významom pre Slovákov, Slovensko a jeho geopolitický priestor, ale aj zložitosťou. Veď iba z jedného pohľadu, ktorý nieje vyčerpávajúci, mala slovenská otázka päť rozmerov:

Po prvé, postavenie Slovákov na Slovensku a interetnické vzťahy na ňom vôbec; *po druhé*, postavenie Slovákov v Uhorsku, ktoré vtedy ešte pokladali za svoju, aj keď málo žičlivú vlasť; *po tretie*, postavenie Uhorska v monarchii, teda v tom čase najmä osud dualizmu; *po štvrté*, postavenie habsburskej monar-